

تحلیل عوامل تأثیرگذار بر توسعه گردشگری پایدار شهرستان سروآباد با استفاده از مدل فازی TOPSIS

تاریخ دریافت مقاله: ۱۳۹۱/۱۰/۲۵ تاریخ پذیرش مقاله: ۱۳۹۱/۱۱/۴

زهرا سادات سعیده زرآبادی

استادیار دانشکده هنر و معماری، واحد علوم و تحقیقات تهران،
دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران z.zarabadi@srbiau.ac.ir

ناهیده مردوخی

کارشناس ارشد برنامه‌ریزی منطقه‌ای، واحد علوم و تحقیقات تهران،
دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران nmardukhi@gmail.com (مسئول مکاتبات)

چکیده

مقدمه و هدف پژوهش: تبلور یافتن گردشگری به عنوان یک نیاز، تبدیل شدن آن به عنوان بزرگ‌ترین صنعت خدماتی دنیا و تخصصی شدن گردشگری این فرصت را فراهم کرده تا هر مقصدی جهت بهره‌جستن از منافع حاصل از گردشگری امیدوار باشد. اما مسلماً این کار بدون شناسایی عوامل تأثیرگذار، برنامه‌ریزی و مدیریت استراتژیک امکان‌پذیر نخواهد بود.

با توجه به قابلیت‌های بالقوه شهرستان سروآباد در زمینه گردشگری که مهم‌ترین منطقه استان کردستان از لحاظ اهمیت و تعدد جاذبه‌های طبیعی و با توجه به موقعیت جغرافیایی خاص و قابلیت فراوان برای جذب گردشگر می‌توان با برنامه‌ریزی و مدیریت گردشگری در این منطقه در راستای اهداف توسعه پایدار گام برداشت و توان‌های مثبت گردشگری را به حداکثر و توان‌های منفی را به حداقل رساند.

روش پژوهش: روش تحقیق در این پژوهش توصیفی و تحلیلی است. برای مشخص کردن عوامل تأثیرگذار بر گردشگری پایدار از روش تحلیل فازی TOPSIS استفاده شده است. این تکنیک بر اساس این مفهوم ایجاد شده است که گزینه‌های مناسب‌گزینه‌هایی هستند که حداقل فاصله را نسبت به راه حل ایده‌آل مثبت و دورترین فاصله را نسبت به راه حل ایده‌آل منفی داشته باشند. در این پژوهش جامعه آماری شهرستان سروآباد می‌باشد. نمونه آماری در این پژوهش دهستان‌های این شهرستان است که معرف جامعه آماری است.

یافته‌ها: تأثیرگذارترین عامل در توسعه گردشگری پایدار شهرستان سروآباد توجه به زیرساخت‌ها از جمله حمل و نقل جاده‌ای می‌باشد. این منطقه دارای تعداد جاذبه‌های گردشگری زیادی است، ولی با توجه به شرایط زیرساخت‌ها و ویژگی جغرافیایی و توپوگرافی منطقه بدون زیرساخت مناسب بازدید از این جاذبه‌ها امکان‌پذیر نمی‌باشد.

نتیجه‌گیری: در تحلیل انجام شده دهستان اورامان تخت که دارای جاذبه‌های گردشگری فراوانی می‌باشد، به دلیل فقدان زیرساخت مناسب در رتبه پایین قرار گرفته است و این نشان دهنده لزوم برنامه‌ریزی و مدیریت زیرساخت در این شهرستان می‌باشد.

واژگان کلیدی: گردشگری، توسعه پایدار، گردشگری پایدار، سروآباد، TOPSIS

مقدمه

فرایند را مورد بحث و کنکاش قرار داده‌اند. با ارائه تعریف توسعه پایدار به عنوان فرایندی پیوسته که نیازهای زمان حال را بدون ایجاد محدودیت در تأمین نیازهای آتی و دراز مدت برطرف می‌نماید، باید این موضوع را مورد تأکید قرار داد که در هر اقدام گسترش دهنده صنعت فوق، ایجاد تعادل بین اثرات منفی و مثبت به گونه‌ای که ضمن به حداکثر رساندن اثرات مثبت و توسعه سریع فعالیت‌ها میزان تأثیرات منفی به حداقل برسد، امری اجتناب ناپذیر و الزامی است.

شهرستان سروآباد یکی از شهرستان‌های استان کردستان با مساحتی حدود ۱۲۰۰ کیلومتر مربع در غرب ایران می‌باشد، که بین ۳۵ درجه و ۲۵ دقیقه تا ۳۵ درجه و ۳ دقیقه عرض شمالی و ۴۶ درجه و ۴۳ دقیقه تا ۴۶ درجه و ۴ دقیقه طول شرقی از نصف‌النهار گرینویچ قرار دارد (سالنامه آماری کردستان ۱۳۸۸، ۳).

شهرستان سروآباد در غرب استان کردستان و در همسایگی شهرستان مریوان قرار دارد. سروآباد تا سال ۱۳۸۲ یکی از بخش‌های مریوان بوده و در این سال از شهرستان مریوان مجزا و مستقل شده است. شهرستان سروآباد مهم‌ترین منطقه استان کردستان از لحاظ اهمیت و تعدد جاذبه‌های طبیعی است. قسمت اعظم منطقه اورامان که دارای ارزش تاریخی، فرهنگی و طبیعی قابل توجهی است، در این شهرستان واقع شده است. بیشتر مردم منطقه اورامان که در این شهرستان زندگی می‌کنند، از صنایع دستی قابل توجهی برخوردار هستند. به ویژه این که صنعت جولاپی (نساجی سنتی)، کلاش‌دوزی و صنایع چوبی در این منطقه رونق بسیار دارد. آبشارهای فصلی، چشمه‌های آب معدنی (مانند چشمه گواز) و جاذبه‌های تاریخی و طبیعی بسیاری در شهرستان سروآباد وجود دارد، که متأسفانه به علت شرایط کوهستانی و بکر آن مورد استفاده گردشگران واقع نشده است. از مهم‌ترین جاذبه‌های گردشگری شهرستان سروآباد می‌توان تفرجگاه دزلی و درکی، چشمه آب معدنی بل، رودخانه سیروان، روستای شگفت‌انگیز اورامان تخت و مراسم سالانه عروسی پیرشالیار را نام برد. این شهرستان دارای ۸۰ درصد جاذبه طبیعی، تاریخی و روستای هدف گردشگری، ۱۷/۷۴ درصد جاذبه فرهنگی، هنری و مذهبی، ۲/۸۶ درصد جاذبه انسان ساخت (معاصر) می‌باشد.

با توجه به موقعیت جغرافیایی خاص و قابلیت فراوان برای جذب گردشگر می‌توان با برنامه ریزی و مدیریت گردشگری در این منطقه در راستای اهداف توسعه پایدار

صنعت گردشگری ساختاری است که از مجموعه اجزا و عوامل سخت افزاری و نرم افزاری تشکیل شده است. درک مفهیم تشکیل دهنده این ساختار ما را در ایجاد این صنعت و شناخت اجزای آن و برآورد نیاز به سرمایه، نیروی انسانی، زیرساخت‌ها، آموزش‌ها و پژوهش‌ها یاری می‌رساند. در هر اقدام گسترش دهنده صنعت گردشگری، ایجاد تعادل بین اثرات منفی و مثبت به گونه‌ای که ضمن به حداکثر رساندن اثرات مثبت و توسعه سریع فعالیت‌ها میزان تأثیرات منفی به حداقل برسد.

با توجه به قابلیت‌های بالقوه شهرستان سروآباد در زمینه گردشگری که مهم‌ترین منطقه استان کردستان از لحاظ اهمیت و تعدد جاذبه‌های طبیعی است و همچنین وجود قسمت اعظم منطقه اورامان در این شهرستان و با توجه به موقعیت جغرافیایی خاص و قابلیت فراوان برای جذب گردشگر می‌توان با برنامه ریزی و مدیریت گردشگری در این منطقه در راستای اهداف توسعه پایدار گام برداشت و توان‌های مثبت گردشگری را به حداکثر و توان‌های منفی را به حداقل رساند.

بیان مسئله

تجربه‌های گردشگری به مفهوم امروزی خود محصول جامعه کنونی انسان‌هاست، جامعه‌ای که به تعبیر هگل بر پایه مدرنیسم شکل گرفته و مدرنیسم نتیجه همان انقلاب صنعتی است. به بیان دیگر صنعت گردشگری جدید زاده انقلاب صنعتی است (شهابیان، ۱۳۸۹: ۲۷). گزارش ارائه شده به وسیله ارگان‌های مسئول جهانی (بانک جهانی، برنامه محیط زیست سازمان ملل و سازمان جهانی گردشگری) نشان می‌دهد که در حال حاضر این صنعت از مهم‌ترین شاخصه‌های درهم تنیده اقتصاد جهانی بوده و در چرخش مالی جهانی نقش اساسی ایفا می‌کند. باید توجه نمود که فرایندهای متنوع گردشگری همراه با اثرات مثبت چنانچه به صورت یک مجموعه همه جانبه و پویا مورد توجه قرار نگیرد، می‌تواند در میان مدت موجب بروز اثرات منفی در تمام وجوه اجتماعی و فرهنگی و نیز جنبه‌های متفاوت زیست محیطی گردد. به همین دلیل از حدود دو دهه قبل نگرش و رویکرد سیاست گذاران و دست‌اندرکاران توسعه صنعت گردشگری نیز با دیدگاه‌های معتقدین توسعه پایدار اشتراک یافته و نظریه‌پردازان توسعه و محیط زیست چهارچوب این

زندگی مردم و افزایش رفاه اجتماعی در این منطقه می‌شود. ارتقاء بخش خدمات و اشتغال زایی در بخش گردشگری این منطقه اگر مطابق اهداف توسعه پایدار انجام شود، علاوه بر ایجاد فرصت‌های سرمایه گذاری در ابعاد مختلف، بخشی از پایداری اجتماعی را به عنوان نوعی از گذران اوقات فراغت به همراه دارد.

گام برداشت و توان‌های مثبت گردشگری را به حداکثر و توان‌های منفی را به حداقل رساند. بر این اساس در این پژوهش سعی می‌شود تا بر اساس رویکرد پایداری، عوامل مؤثر بر گردشگری پایدار شهرستان سروآباد مورد بررسی قرار گیرد.

فایده و هدف پژوهش

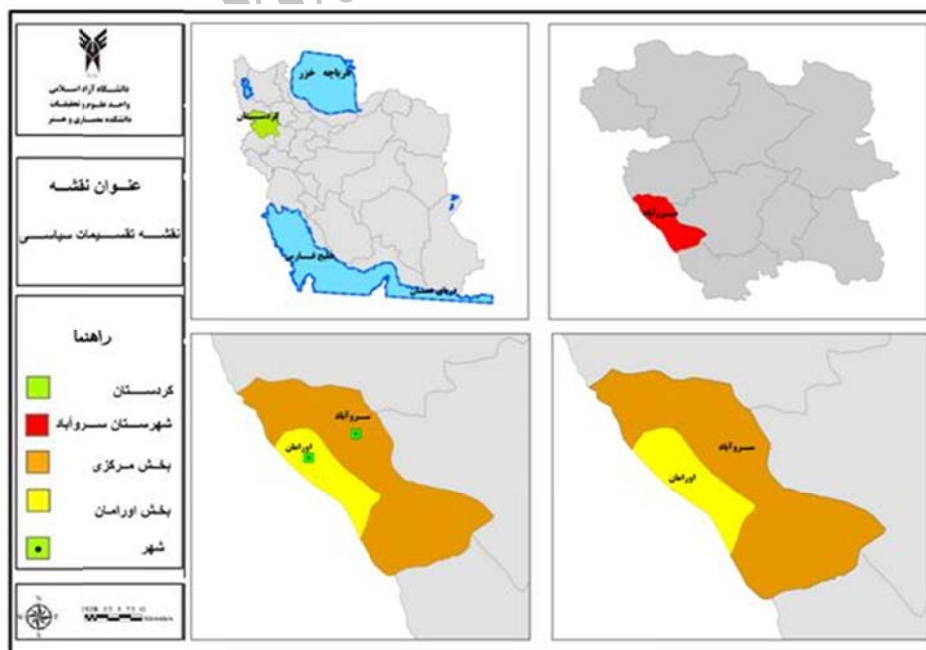
با توجه به نظر سازمان جهانی گردشگری ۱۹۹۶ رشد روز افزون و شتابنده صنعت گردشگری موجب شده که بسیاری از صاحب نظران قرن ۲۱ را قرن گردشگری بنامند، و به نظر متولیان امور گردشگری، در قرن ۲۱ انقلابی در گردشگری رخ می‌دهد، انقلابی که در تمام جهان تأثیرگذار خواهد بود و در تمام ابعاد گردشگری شامل ابعاد اقتصادی، سیاسی، اجتماعی، فرهنگی و زیست محیطی قابل بررسی است (شهبان، ۱۳۸۹: ۲۰). بسیاری از نویسندگان گردشگری را فرصت منحصر به فرد اقتصاد می‌دانند. گردشگری در پنجاه سال گذشته به عنوان صنعت بدون دود رشد چشمگیری داشته است، و این صنعت در تولید محصول ناخالص ملی نقش دارد. توسعه گردشگری به خصوص در شهرستان سروآباد که دارای قابلیت‌های طبیعی و بکر گردشگری روستایی و طبیعی و فرهنگی می‌باشد، عامل مؤثری برای مبارزه با فقر است که موجب افزایش درآمد قشرهای مختلف، کاهش بیماری، رونق اقتصادی و در نتیجه بهبود کیفیت

اهداف پژوهش

- ۱) معرفی مؤلفه‌های تأثیرگذار در گردشگری پایدار
- ۲) شناسایی تأثیرگذارترین عوامل در توسعه گردشگری پایدار شهرستان سروآباد
- ۳) رتبه بندی دهستان‌های شهرستان سروآباد با توجه به نزدیکی نسبی به راه حل ایده‌آل

ادبیات پژوهش

صنعت گردشگری ساختاری است که از مجموعه اجزا و عوامل سخت افزاری و نرم افزاری تشکیل شده است. درک مفاهیم تشکیل دهنده این ساختار ما را در ایجاد این صنعت و شناخت اجزای آن و برآورد نیاز به سرمایه، نیروی انسانی، زیرساخت‌ها، آموزش‌ها و پژوهش‌ها یاری می‌رساند. برای رسیدن به هدف درک اجزای ساختار به توضیح مفاهیم نهفته در کلمه گردشگری پرداخته شده است.

نقشه (۱): تقسیمات سیاسی

منبع: نگارندگان

مسافرت، خوراک، نوشیدنی و تفریح) و همچنین اجزای نمادین احساسی و خوشی (یعنی؛ لذت، خندیدن، داشتن لحظات خوش و جامعه گرایی) است (Williams & Soutar 2005, 201).

گردشگری عبارت است از تمامی فعالیت‌های شخصی که مسافرت کرده و در یک مکانی خارج از محیط معمول به مدت کمتر از یک سال متوالی، به منظور استراحت، تجارت یا اهداف دیگر اقامت کند. گردشگری ممکن است شامل تعطیلات، سفرهای تجاری، دیدار از آشنایان و دوستان، مسافرت آموزشی (سفر علمی) ورزشی، درمانی و سلامتی یا سفر مذهبی باشد (Lordkipandiz 2005, 7).

در جدول (۱) نظریات برخی نظریه‌پردازان مرتبط با گردشگری در دهه‌های ۱۹۸۰ تا ۲۰۱۰ آورده شده است. در واقع از گردشگری به عنوان ابزاری برای تحریک اقتصادهای بحرانی و تقویت فعالیت‌های توسعه‌ای از طریق ایجاد مشاغل و درآمد استفاده می‌شود. (Geffrey&Abby 2006,160)

گردشگری مانند هر موضوع چند بعدی دیگر، یک سامانه می‌باشد. به تبع این خصیصه و این که هر سامانه از اجزایی تشکیل می‌شود، گردشگری نیز عناصر و اجزایی دارد، که با ترکیب یکدیگر یک کلیت را به وجود می‌آورند. درک درست هر سامانه از شناخت اجزای

به دلیل چند وجهی بودن و میان رشته‌ای بودن صنعت گردشگری، از دیدگاه‌های مختلف اعم از اقتصادی، جامعه شناختی، جغرافیایی و مدیریتی می‌توان آن را مورد بررسی قرار داد. شاید به همین دلیل است که تاکنون تعاریف متعددی از گردشگری با توجه به دیدگاه رشته‌های مختلف صورت گرفته است.

هولدن (۲۰۰۰) گردشگری را چنین تعریف کرده است: گردشگری فعالیتی اجتماعی است که دربرگیرنده رفتار انسانی، استفاده از منابع، تعامل با دیگران، اقتصاد و محیط است.

گردشگری ابزاری در راستای پدید آوردن همدلی و تفاهم و شناخت بین‌المللی و تحقق صلح جهانی نیز محسوب می‌شود (brown 2000, 32).

ده‌ها تعریف دیگر از گردشگری ارائه شده است که برخی از آن‌ها به شرح زیر است:

گردشگری مجموع پدیده‌ها و ارتباطات ناشی از کنش متقابل میان گردشگران، سرمایه، دولت‌ها و جوامع میزبان، دانشگاه‌ها و سازمان‌های غیردولتی، در فرایند جذب، حمل و نقل، پذیرایی و کنترل گردشگران و دیگر بازدید کنندگان است. در گردشگری مانند خدمات دیگر، تجربه مصرف به علت نا محسوس بودن، پویایی و ذهنی بودن پیچیده است. تجربه مصرف گردشگری شامل ترکیب پیچیده از اجزای محسوس، عینی و عملی (یعنی؛

جدول (۱) : دیدگاه‌های برخی نظریه‌پردازان مرتبط با گردشگری

نظریه پرداز	نظریه مرتبط با گردشگری	معیار مورد نظر
متیسون و وال ۱۹۸۲	گردشگری بر اقتصاد مناطق توریستی اثرات شگرف دارد، به ایجاد شغل جدید برای مردم ساکن در مناطق توریستی کمک می‌کند و باعث رونق دیگر کسب و کارهای منطقه می‌گردد	اثرات اقتصادی بر منطقه
سکینر ۱۹۹۹	در بعد جغرافیایی گردشگری زمانی از فعالیت گذران اوقات فراغت یا تفریح که مستلزم غیبت شبانه از مکان مسکونی عادی است	بعد جغرافیایی
هولدن ۲۰۰۰	فعالیتی اجتماعی است که دربرگیرنده رفتار انسانی، استفاده از منابع، تعامل با دیگران، اقتصاد و محیط است	استفاده از منابع طبیعی و تعامل با محیط
براون ۲۰۰۰	گردشگری ابزاری در راستای پدید آوردن همدلی و تفاهم و شناخت بین‌المللی و تحقق صلح جهانی نیز محسوب می‌شود	اجتماعی، فرهنگی
لوردکیپاندیز ۲۰۰۲	گردشگری عبارتست از تمامی فعالیت‌های شخصی که مسافرت کرده و در یک مکانی خارج از محیط معمول کمتر از یک سال متوالی به منظور استراحت، تجارت یا اهداف دیگر اقامت کند	اجتماعی
شارپلی ۲۰۰۲	از گردشگری به عنوان کاتالیزوری کارآمد برای بازسازی و توسعه اقتصادی و اجتماعی نواحی توسعه نیافته یاد شده است.	اقتصادی
گلدنر و ریچی ۲۰۰۳	صنعت گردشگری ترکیبی از فعالیت‌ها، خدمات و صناعی است که در بخش‌های حمل و نقل، اقتصادی، اجتماعی، محیطی واحدهای اقامتی، پذیرایی و ... تجربه سفر را برای افراد یا گروه‌ها فراهم می‌کند	محیطی
داس ۲۰۰۹	گردشگری تأثیرات اقتصادی زیادی از جمله درآمد ارزی، افزایش تولید ناخالص ملی، ایجاد یک منبع درآمدی برای دولت و ملت، یک منبع اشتغال زا و همچنین بهبود خدمات اجتماعی اقتصادی دارد	اقتصادی

منبع: نگارندگان

الف) اقتصادی: باید یک نظام پایدار اقتصادی توانایی آن را داشته باشد که

- کالاها و خدمات را به صورتی مداوم تأمین کند.
- در سطوح دولتی، کمتر از وام‌های خارجی استفاده شود.

- در ایجاد تعادل میان بخش‌هایی از اقتصاد کشور که باعث بهبود کشاورزی و سایر صنایع می‌شود، کوشا باشد.

ب) زیست محیطی: باید یک نظام پایدار زیست محیطی منابع پایدار خود را حفظ کند، از مصرف بیش از حد منابع پرهیز نماید، از منابع تجدید ناپذیر تنها در مواقعی استفاده کند که بدیل‌های آن‌ها را شناسایی و در آن‌ها سرمایه گذاری کرده باشد.

ج) اجتماعی: باید یک نظام پایدار اجتماعی به برابری توزیع دست یابد و خدمات اجتماعی کافی شامل سلامت، بهداشت، آموزش، برابری جنسیتی، مشارکت، و پاسخ‌گویی‌های سیاسی را فراهم آورد. تقریباً وجه مشترک همه تعاریف عبارتست از حفظ محیط زیست انسان به مثابه بستر توسعه، که در ارتباط متقابل میان سه رکن اساسی توسعه پایدار، یعنی؛ توسعه اقتصادی، اجتماعی و زیست محیطی جامه عمل خواهد پوشید. هرگاه توازن در کنش و واکنش متقابل میان این اجزاء برهم خورد، پایداری خدشه دار خواهد شد (Harris 2000, 5).

گردشگری پایدار

مفاهیم اولیه گردشگری پایدار اولین بار توسط جان کریپندورف و دیگران در ۱۹۸۰ بیان شد و از آن پس، در جاهای زیادی تمرین و آزمایش شده است که نشانه‌های آن شامل موارد زیر است: تحلیلی از نیازهای اجتماعی، اقتصادی، بوم شناختی و فرهنگی منطقه؛ تحلیلی از ظرفیت‌های گردشگری و محدودیت‌های توسعه آن در آینده؛ استفاده از گردشگری به مثابه ابزاری برای اصلاحات اجتماعی، اقتصادی، بوم شناختی و فرهنگی منطقه؛ ارزیابی قوی از مشارکت محلی در فرایندهای تهیه برنامه و تصمیم‌گیری برای تداوم آن؛ مد نظر گرفتن ظرفیت‌های گردشگری و نوع و مقیاس توسعه آن، استقرار فرصت‌ها و راهبردهای بازاری بر حسب راهبردهای گردشگری پایدار؛ برنامه‌های آموزشی برای بازار و مشاغل؛ بیمه و تأکید بر ضرورت حمایت از کشاورزان؛ و راهبردهای طولانی (پنج تا ده ساله برای سازگار شدن)، البته برای داشتن کارایی، باید فهرستی از

سامانه و کلیت آن بدست می‌آید. در خصوص اجزای صنعت گردشگری، طبقه بندی‌های گوناگونی ارائه شده است. به عنوان مثال، سی‌سا (۱۹۸۳) اجزای صنعت گردشگری را در پنج دسته منابع (منابع طبیعی و منابع انسانی)، زیرساخت‌ها (راه‌ها و محورهای ارتباطی- تسهیلات اجتماعی- تسهیلات زیر بنایی- امکانات راه دور)، تسهیلات پذیرایی (هتل‌ها و مهمان‌پذیرها، خوراکی و نوشیدنی)، تسهیلات سرگرمی و ورزشی (امکانات تفریحی و فرهنگی، امکانات ورزشی و تندرستی) و خدمات واسطه‌ای (سفر گذاری‌ها، دفاتر تبلیغاتی، دفاتر اطلاع رسانی، بنگاه‌های کرایه اتومبیل و راهنمایان تور)، تقسیم بندی نموده است (نیکنام و حسینی ۱۳۸۹، ۶۳). گردشگری، به عنوان «صنعت بدون دود» توانمندی‌ها و پتانسیل‌های فراوانی دارد. رشد قابل توجه و چشمگیر گردشگری در پنجاه سال اخیر، بیانگر اهمیت فراوان ابعاد اقتصادی و اجتماعی این پدیده است.

اهمیت گردشگری از نظر اقتصادی و اشتغال‌زایی به حدی است که می‌توان آن را به عنوان نیروی محرکه اقتصادی هر کشوری محسوب کرد. گردشگری مزیت‌های فراوانی دارد و می‌تواند منبع مهمی برای اشتغال باشد، چرا که اشتغال در این صنعت به مهارت و کار آموزی بالایی نیاز ندارد و مردم محلی با کمی مهارت می‌توانند در مشاغل خدماتی مشغول به کار شوند (Brown 2003, 54).

مفهوم توسعه پایدار

توسعه تا قبل از دهه ۱۹۶۰ بیشتر جنبه‌های اقتصادی (رشد اقتصادی) را شامل می‌شد و کمتر به سایر جنبه‌ها (انسانی و محیطی) توجه داشت، ولی از این دهه به بعد به دنبال وضعیت خطرناک محیط طبیعی و مسایل زیست محیطی جامعه جهانی تلاش‌هایی را جهت بحث و بررسی و ارائه راهکار شروع کرد. سابقه مطرح شدن اصطلاح «توسعه پایدار» به گزارش برانتلند باز می‌گردد.

هریس به نقل از گزارش «آینده مشترک ما» و کمیسیون برانتلند تعریفی استاندارد از توسعه پایدار را بدین شرح ارائه می‌کند: توانایی ایجاد توسعه برای اطمینان از اینکه نیازهای نسل حاضر بدون به خطر انداختن توانایی نسل آینده برای رفع نیازهایشان برطرف می‌شود. وی معتقد است که توسعه پایدار دارای سه جنبه به شرح زیر است:

اولویت‌ها و برنامه کاری یک ساله حداقل در طول سه سال داشته باشیم (Heneghan 2002, 31).

توسعه پایدار گردشگری عبارتست از گسترش صنعت گردشگری و جذب گردشگران به یک منطقه با استفاده از منابع موجود به گونه‌ای که ضمن پاسخ دادن به نیازهای اقتصادی، فرهنگی و قانونی جامعه و انتظارات گردشگران بتوان وحدت و هویت فرهنگی، سلامت محیط زیست، تعادل اقتصادی مقصد و میهمانان آن‌ها را به طور متوازن و پیوسته در حد بهینه تأمین کرد. در توسعه پایدار گردشگری، توسعه انعکاسی از ارزش‌ها و هنجارهای مورد قبول جامعه است و حرکتی برخلاف آن از خود نشان نمی‌دهد. در این توسعه سلامت روحی و جسمی انسان‌ها، حفاظت از محیط زیست و توسعه متعادل اقتصادی و اجتماعی مد نظر برنامه ریزان است. هزینه‌های حفاظت محیط و جاذبه‌های گردشگری نه فقط به بهای امروز بلکه به ارزش نسل‌های آتی محاسبه و این اطمینان ایجاد می‌شود که امروز مستهلک می‌شود فردا ساخته خواهد شد. توسعه پایدار گردشگری همچون منشوری چند وجهی است که وجوه مختلف آن را محیط‌های اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی، سیاسی، اقلیمی و جغرافیایی جامعه و نیازها و انتظارات گردشگران و مردم منطقه تشکیل می‌دهند (معصومی ۱۳۸۸، ۱۵۹).

پیشینه پژوهش

الف) پیشینه خارجی

کشور ترکیه که آخرین سند سیاست گردشگری چشم انداز گردشگری آن مربوط به سال 2010 است که در 2004 تنظیم شد. این سند بر پایداری تأکید دارد و محافظت از میراث فرهنگی را به عنوان یکی از اولویت‌ها مد نظر دارد. با علم به این که محصول اصلی ترکیه آفتاب، دریا و شن است، چشم انداز 2010 بر متنوع سازی محصولات شامل ورزش‌ها (گلف، اسب سواری، اسکی و...) و چشمه‌های آب درمانی تأکید دارد. اولویت بعدی گسترش توسعه گردشگری از مناطق محوری فعلی (خصوصاً مناطق ساحلی) به مناطق مرکزی می‌باشد، خصوصاً آناتولی که تأکید بر تورهای فرهنگی است.

استراتژی‌های گردشگری ترکیه 2023 توسط کمیسیون عالی برنامه‌ریزی در سال 2007 تدوین شده که استراتژی‌های این طرح با اهداف «پیش به سوی ترکیه‌ای شادتر در صد امین سال پایه گذاری جمهوری‌مان» می‌باشد و شعار آن با برنامه توسعه نهم ترکیه (که سال‌های ۲۰۰۷ تا ۲۰۱۳ را پوشش می‌دهد)

مطابقت دارد. بر اساس این برنامه یک برنامه جامع صنعت گردشگری که توسعه پایدار و سالم بخش گردشگری را تضمین کند باید تدوین شود. هدف این طرح، توجه به سایر انواع علاوه بر گردشگری ساحلی مانند گردشگری سلامت، ورزش‌های زمستانی، کوهنوردی، مسافرت‌های اجراجویانه، گردشگری جلگه‌ای و اکوتوریسم، گردشگری کنفرانسی و نمایشگاهی، کشتی‌های تفریحی کروز و گردشگری قایق‌های بادبانی، گردشگری گلف و ... است.

سیاست‌های ترکیه را می‌توان به شرح ذیل خلاصه

نمود:

- تنوع بخشیدن به منابع گردشگری با در نظر

گرفتن شرایط زیست محیطی و توجه به محیط

زیست

- ساخت پل‌ها و اتوبان‌ها به منظور کاهش ترافیک

مانند ساخت پلی که روی دریای مرمره زده

شده است و فاصله زمانی رسیدن از استانبول به

ازمیر را که با قایق‌های مسافبری طی می‌شد را

بسیار کم کرد.

- توسعه تسهیلات مناسب و کافی و بازار یابی

بین‌المللی

- ارائه بورس‌های تحصیلی به دانشجویان در جهت

تحصیل و اجرای برنامه‌های کارآموزی

گردشگری

- ایجاد منابع گردشگری وسیع و نیروی کارآموده

ب) پیشینه داخلی

با توجه به اینکه گردشگری به عنوان صنعت مد نظر

برنامه ریزان قرار گرفته است، در این راستا طرح ملی

گردشگری ایران در سال ۱۳۸۰ نوشته شده است. برنامه

ملی توسعه گردشگری جمهوری اسلامی ایران نخستین

بخش از یک طرح فراگیر بلند مدت برای توسعه و

مدیریت گردشگری کشور است. اهداف کلی توسعه بخش

گردشگری عبارتند از کمک به ارتقاء و تقویت روابط

ایران با سایر کشورها به عنوان بخشی از استراتژی

گفتگوی بین تمدن‌ها، ایجاد اشتغال برای جوانان و افراد

بیکار، فراهم آوردن فرصت‌های اقتصادی در مناطق

روستایی، افزایش درآمدهای ارزی کشور، کمک به ارتقاء

سطح رفاه اجتماعی و مهم‌تر از همه حصول اطمینان از

پایدار بودن توسعه گردشگری از لحاظ زیست محیطی و

اجتماعی - فرهنگی است. به منظور تحقق اهداف کلی

توسعه‌ای فوق‌الذکر، پروژه برنامه ملی توسعه گردشگری

تحلیل سلسله مراتبی، ابزاری است که به طور گسترده در تصمیم گیری چند معیاره استفاده شده و نخستین بار توسط ساعتی مطرح شد. روش TOPSIS نیز از مفیدترین روش‌های تصمیم گیری چند معیاره در بررسی مسائل جهان واقعی است، که ابتدا توسط هوآنگ و یون مطرح شد. یون و هوآنگ تکنیکی برای برترین پیشنهاد از راه مشابه راه حل ایده‌آل ارائه دادند. به این مفهوم که انتخاب گزینه (دوگانه) باید کوتاه‌ترین مسافت را از راه حل ایده‌آل و در عین حال دورترین مسافت را از راه حل ایده‌آل منفی داشته باشد. بنابراین به راحتی می‌توان راه حل ایده‌آل را مشخص نمود.

از نقطه نظر هندسی، یک تقریب آن است که گزینه‌ای در نظر گرفته شود که مینیمم فاصله اقلیدسی را از راه حل ایده‌آل و هم زمان نیز دورترین فاصله از راه حل ایده‌آل منفی داشته باشد. اما گاهی گزینه انتخابی مینیمم فاصله از راه حل ایده‌آل مثبت دارد و از طرفی فاصله کوتاه تری از راه حل ایده‌آل منفی نسبت به سایر گزینه‌ها دارد.

روش TOPSIS هر دو فاصله گزینه از راه حل ایده‌آل مثبت و راه حل ایده‌آل منفی را همزمان به وسیله گرفتن نزدیکی نسبی به راه حل ایده‌آل مثبت بررسی می‌کند.

جامعه و نمونه آماری

در این پژوهش جامعه آماری شهرستان سروآباد می‌باشد. شهرستان سروآباد در غرب استان کردستان و در همسایگی شهرستان مریوان قرار دارد. سروآباد تا سال ۱۳۸۲ یکی از بخش‌های شهرستان مریوان بوده و در این سال از شهرستان مریوان مجزا و مستقل شده است. مساحت این شهرستان حدود ۱۲۰۰ کیلومتر مربع، تشکیل شده از دو شهر، ۲ بخش، ۸ دهستان و ۸۲ روستا می‌باشد این شهرستان دارای ۸۰ درصد جاذبه طبیعی، تاریخی و روستای هدف گردشگری، ۱۷/۷۴ درصد جاذبه فرهنگی، هنری و مذهبی، ۲/۸۶ درصد جاذبه انسان ساخت (معاصر) می‌باشد. نمونه آماری در این پژوهش دهستان‌های این شهرستان است که معرف جامعه آماری است. دهستان‌های این شهرستان عبارتند از: اورامان تخت، شالیار، رزاب، دزلی، بیساران، کوسالان، پایگلان، ژریزه.

برای دستیابی به هدف‌های فوری زیر طراحی و تنظیم گردیده است:

- تهیه استراتژی بلند مدت توسعه و بازاریابی گردشگری و فرایند مداوم برنامه‌ریزی
- تهیه استراتژی ذی‌ربط توسعه منابع انسانی
- بهبود توانایی و ظرفیت بخش دولتی جهت مدیریت گردشگری
- اجرای اصول و روش‌های فرایند برنامه‌ریزی گردشگری در یک «منطقه ویژه» یا مقصد گردشگری در ایران به عنوان یک الگوی نمایشی و تجربی

همان گونه که در هدف پروژه مقرر گردیده، این گزارش نخستین پیش نویس برنامه ملی بلند مدت گردشگری ایران را ارائه می‌دهد. در این طرح گزارش سفر به استان‌ها ارائه شده که استان کردستان در منطقه ۳ مطرح شده است و در این گزارش پنج روستای سنتی اورامانات در شهرستان سروآباد مد نظر قرار گرفته است. در این گزارش ابتدا محل را توصیف کرده، در مرحله بعد مشکلات محل را ذکر کرده و سپس پیشنهادها و راه کارهایی برای این محدوده ارائه شده است.

فرضیه‌های پژوهش

فرضیه اصلی: به نظر می‌رسد با برنامه ریزی و مدیریت زیرساخت‌ها در شهرستان سروآباد می‌توان به توسعه گردشگری پایدار دست یافت.
فرضیه فرعی: تأثیرگذارترین عوامل در توسعه گردشگری پایدار شهرستان سروآباد توجه به گردشگری طبیعی و فرهنگی است.

روش پژوهش

تحقیق مورد نظر در اینجا تحقیق کاربردی است. بر اساس روش، تحقیق توصیفی است. تحقیق توصیفی، شامل جمع آوری اطلاعات برای آزمون فرضیه یا پاسخ به سؤالات مربوط به وضعیت فعلی موضوع مورد مطالعه است. همچنین راهبرد همبستگی مورد نظر است. مطالعات همبستگی، تعدادی از متغیرهایی که تصور می‌رود با مسئله مرتبط هستند را ارزیابی می‌کند. در بخش اولیه تحقیق شیوه گردآوری اطلاعات اسنادی (کتابخانه) و استفاده از اینترنت و تحقیق میدانی می‌باشد. ابزار تحقیق تابع روش‌های گردآوری اطلاعات است، لذا اینجا مشاهده و مدارک و اسناد موجود، از جمله ابزار گردآوری اطلاعات است.

یافته‌های پژوهش

روش TOPSIS در هفت مرحله انجام می‌شود. در نهایت گزینه‌ها را رتبه بندی می‌کند. مراحل روش به ترتیب ذیل می‌باشد:

مرحله اول: به دست آوردن ماتریس تصمیم

روش TOPSIS ماتریس تصمیمی را ارزیابی می‌کند که شامل m گزینه و n شاخص است.

$$R = \begin{matrix} A_1 & X_{11} & X_{12} & \dots & X_{1j} & \dots & X_{1n} \\ A_2 & X_{21} & X_{22} & \dots & X_{2j} & \dots & X_{2n} \\ \vdots & \vdots & \vdots & \dots & \vdots & \dots & \vdots \\ A_i & X_{i1} & X_{i2} & \dots & X_{ij} & \dots & X_{in} \\ \vdots & \vdots & \vdots & \dots & \vdots & \dots & \vdots \\ A_m & X_{m1} & X_{m2} & \dots & X_{mj} & \dots & X_{mn} \end{matrix}$$

X_{ij} : مقدار عددی بدست آمده از گزینه i ام با شاخص j ام

A_i : گزینه i ام

در شهرستان سروآباد ماتریس تصمیم شامل ۸ گزینه و ۱۸ شاخص می‌باشد. ۸ گزینه شامل ۸ دهستان شهرستان سروآباد است. شاخص‌ها به ترتیب شامل: ۱- درصد باسوادی، ۲- نسبت خانه بهداشت به ازای هر ۵۰۰۰ نفر جمعیت، ۳- نسبت داروخانه به ازای هر ۵۰۰۰ نفر جمعیت، ۴- درصد روستاهای دارای برق، ۵- درصد روستاهای دارای آب لوله کشی، ۶- درصد راه آسفالت، ۷- درصد راه خاکی و شوسه، ۸- درصد تعداد

مخابرات، ۹- تعداد دفاتر پست به ازای هر ۵۰۰۰ نفر جمعیت، ۱۰- تعداد سوپرمارکت‌ها به ازای هر ۵۰۰۰ نفر جمعیت، ۱۱- تعداد نانوایی به ازای هر ۵۰۰۰ نفر جمعیت، ۱۲- درصد تعداد بانک، ۱۳- درصد تعداد غذا خوری عمومی، ۱۴- درصد تعداد پاسگاه، ۱۵- درصد جایگاه سوخت، ۱۶- درصد جاذبه‌های طبیعی و تاریخی و روستاهای هدف گردشگری، ۱۷- درصد جاذبه‌های فرهنگی و هنری و مذهبی، ۱۸- درصد جاذبه‌های انسان ساخت (معاصر) می‌باشند.

برای به دست آوردن ماتریس تصمیم جدول زیر با ۸ گزینه و ۱۸ شاخص ترسیم شده است. در جدول (۲) ماتریس تصمیم که ستون‌های آن شاخص‌ها و سطرها گزینه‌ها می‌باشند، بدست آمده است.

مرحله دوم: نرمالیزه کردن ماتریس تصمیم

این فرآیند سعی می‌کند مقیاس‌های موجود در ماتریس تصمیم را بدون مقیاس نماید. به این ترتیب که هر کدام از مقادیر بر اندازه بردار مربوط به همان شاخص تقسیم می‌شود. هر درآیه r_{ij} از ماتریس نرمالیزه شده R بدست می‌آید.

$$r_{ij} = \frac{X_{ij}}{\sqrt{\sum_{i=1}^m X_{ij}^2}}$$

در جدول زیر ماتریس نرمالیزه شده ارائه شده است. در این جدول از داده‌های جدول (۲) استفاده شده و طبق فرمول نرمالیزه کردن، داده‌ها تک تک بدون مقیاس شده‌اند.

جدول (۲): ماتریس تصمیم

	۱۸	۱۷	۱۶	۱۵	۱۴	۱۳	۱۲	۱۱	۱۰	۹	۸	۷	۶	۵	۴	۳	۲	۱	
بیسارن	۰	۸/۳۳	۸/۹۳	۰	۰	۱۰	۰	۱/۹۰	۴/۷۵	۱/۹۰	۷/۸۴	۸/۹۳	۰	۶/۹۴	۶/۴۹	۰/۹۵	۳/۸	۹/۸۱	
پایگلان	۰	۰	۷/۱۴	۰	۵۰	۱۰	۰	۰/۷۱	۴/۲۹	۱/۴۳	۷/۸۴	۸/۹۳	۵/۲۶	۸/۳۳	۷/۷۹	۲/۱۵	۳/۵۸	۱۳/۸۱	
اورامان	۵۰	۳۳/۳۳	۱۹/۶۴	۳۳/۳۳	۵۰	۱۰	۱۰۰	۰	۵/۰۵	۲/۰۲	۷/۸۴	۱/۷۸	۲۱/۰۵	۶/۹۴	۶/۴۹	۰	۴/۰۴	۹/۸۹	
شالیار	۰	۱۶/۶۶	۱۹/۶۴	۰	۰	۰	۰	۰	۴/۴۸	۰	۱۳/۷۳	۱۶/۰۷	۰	۱۱/۱۱	۱۱/۶۹	۰	۴/۴۸	۱۱/۱۶	
کوسلان	۰	۰	۸/۹۳	۳۳/۳۳	۰	۲۰	۰	۰/۱	۴/۴۹	۰	۲۱/۵۷	۱۶/۰۷	۲۱/۰۵	۱۸/۰۶	۱۶/۸۸	۰/۵	۴/۴۹	۱۹/۴۲	
رزاب	۰	۱۶/۶۶	۱۹/۶۴	۰	۰	۳۰	۰	۰/۶۹	۵/۵۰	۰	۱۵/۶۹	۸/۹۳	۳۱/۵۹	۱۵/۲۸	۱۶/۸۸	۰	۵/۵۰	۱۴/۹۳	
دزلی	۵۰	۸/۳۳	۵/۳۶	۳۳/۳۴	۰	۲۰	۰	۰	۲/۰۱	۰	۹/۸۰	۸/۹۳	۲۱/۰۵	۱۱/۱۱	۱۱/۶۹	۰	۲/۰۱	۱۰/۱۵	
ژریزه	۰	۱۶/۶۶	۱۰/۷۱	۰	۰	۰	۰	۱/۸۱	۶/۳۵	۰	۱۵/۶۹	۳۰/۳۶	۰	۲۲/۲۳	۲۲/۰۹	۰/۹۱	۶/۳۵	۱۰/۸۳	

منبع: نگارندگان

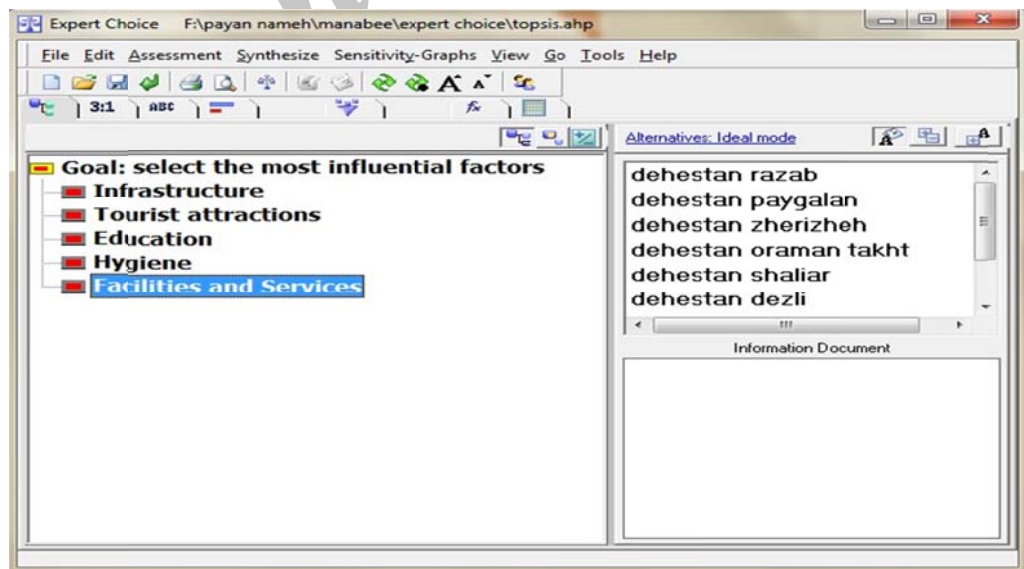
جدول (۳): ماتریس نرمالیزه شده

	۱۸	۱۷	۱۶	۱۵	۱۴	۱۳	۱۲	۱۱	۱۰	۹	۸	۷	۶	۵	۴	۳	۲	۱
بیساران	۰	۰/۱۸	۰/۲۳	۰	۰	۰/۲۲	۰	۰/۶۸	۰/۳۵	۰/۶۱	۰/۲۱	۰/۲۱	۰	۰/۱۸	۰/۱۷	۰/۳۷	۰/۳۰	۰/۲۷
پایگلان	۰	۰	۰/۱۸	۰	۰/۷۱	۰/۲۲	۰	۰/۲۵	۰/۳۲	۰/۴۶	۰/۲۱	۰/۲۱	۰/۱۱	۰/۲۲	۰/۲	۰/۸۴	۰/۳۸	۰/۳۸
اورامان	۰/۷۱	۰/۷۳	۰/۵	۰/۵۸	۰/۷۱	۰/۲۲	۱	۰	۰/۳۷	۰/۶۵	۰/۲۱	۰/۰۴	۰/۴۳	۰/۱۸	۰/۱۷	۰	۰/۳۲	۰/۲۷
شالیار	۰	۰/۳۶	۰/۵	۰	۰	۰	۰	۰	۰/۳۲	۰	۰/۳۶	۰/۳۸	۰	۰/۲۹	۰/۳	۰	۰/۳۶	۰/۳۱
کوسلان	۰	۰	۰/۲۳	۰/۵۸	۰	۰/۴۴	۰	۰/۰۳	۰/۳۳	۰	۰/۵۷	۰/۳۸	۰/۴۳	۰/۴۷	۰/۴۴	۰/۱۹	۰/۳۶	۰/۵۳
رزاب	۰	۰/۳۶	۰/۵	۰	۰	۰/۶۷	۰	۰/۲۴	۰/۴۱	۰	۰/۴۱	۰/۲۱	۰/۶۵	۰/۴	۰/۴۴	۰	۰/۴۴	۰/۴۱
دزلی	۰/۷۱	۰/۱۸	۰/۱۴	۰/۵۸	۰	۰/۴۴	۰	۰	۰/۱۵	۰	۰/۲۶	۰/۲۱	۰/۴۳	۰/۲۹	۰/۳	۰	۰/۱۶	۰/۲۸
زریزه	۰	۰/۳۶	۰/۲۷	۰	۰	۰	۰	۰/۶۴	۰/۴۷	۰	۰/۴۱	۰/۷۲	۰	۰/۵۸	۰/۵۷	۰/۳۵	۰/۵	۰/۳۰

منبع: نگارندگان

به زیر معیارها تقسیم شوند. ساخت مدل با ساخت هدف شروع شده و به سمت سطوح پایین‌تر توسعه می‌یابد. با استفاده از نرم افزار Expert choice به شاخص‌ها وزن می‌دهیم. ابتدا هدف و معیار و زیر معیارها را وارد کرده سپس با استفاده از مقیاس نه کمیتی ال ساعتی درجه اهمیت هر یک از معیارها را نسبت به هم مشخص می‌کنیم. سپس با استفاده از مقایسه عددی وزن معیارها را نسبت به هم بدست می‌آوریم. این مراحل را هم برای زیر معیارها (شاخص‌ها) تکرار می‌کنیم تا وزن شاخص‌ها بدست آید. طبق این مقیاس درجه اهمیت معیارها نسبت به هم بدست آورده شده است. اکنون وزن معیارها بدست می‌آید. این مراحل را برای تک تک زیر معیارها انجام داده و وزن آن‌ها را بدست می‌آوریم.

مرحله سوم: وزن دهی به ماتریس نرمالیزه شده
ماتریس تصمیم در واقع پارامتری است و لازم است کمی شود، به این منظور تصمیم گیرنده برای هر شاخص وزنی را معین می‌کند. برای بدست آوردن وزن از نرم افزار Expert choice استفاده شده است. در این مرحله از نرم افزار Expert choice استفاده شده است. این نرم افزار برای اجرای تکنیک فرآیند تحلیل سلسله مراتبی (Analytical Hierarchy Process) تولید شده است. هر تصمیم گیری در این نرم افزار با یک مدل در قالب یک سلسله مراتبی یا درخت آغاز می‌شود. ساده‌ترین حالت، یک سلسله مراتبی با سه سطح هدف (Goal)، معیارها (Criteria) و گزینه‌ها (Alternatives) است. البته هر یک از معیارها می‌توانند

شکل ۱: وارد کردن هدف و معیار و گزینه در نرم افزار Expert choice

منبع: نگارندگان

جدول (۴): ماتریس نرمالیزه وزن داده شده

۱۸	۱۷	۱۶	۱۵	۱۴	۱۳	۱۲	۱۱	۱۰	۹	۸	۷	۶	۵	۴	۳	۲	۱
۰	۷۷۰۰/۰	۷۶۳۰/۰	۰	۰	۱۷۰۰/۰	۰	۵۳۰۰/۰	۱۳۵۰/۰	۷۱۰۰/۰	۱۶۰۰/۰	۳۷۰۰/۰	۰	۳۱۰۰/۰	۱۱۲۰/۰	۱۳۰۰/۰	۶۶۰۰/۰	۶۳۰۰/۰
۰	۰	۷۷۸۰/۰	۰	۶۶۰۰/۰	۱۷۰۰/۰	۰	۸۱۰۰/۰	۱۳۱۰/۰	۳۱۰۰/۰	۱۶۰۰/۰	۳۷۰۰/۰	۱۱۲۰/۰	۷۵۰۰/۰	۵۲۰۰/۰	۳۶۰۰/۰	۰	۵۶۰۰/۰
۶۰۱۰/۰	۷۵۳۰/۰	۷۰۰/۰	۶۳۱۰/۰	۶۶۰۰/۰	۱۷۰۰/۰	۸۰۰/۰	۰	۵۵۵۰/۰	۶۰۰۰/۰	۱۶۰۰/۰	۶۰۰/۰	۰	۱۱۱۲۰/۰	۳۱۰۰/۰	۱۲۰۰/۰	۰	۶۶۰۰/۰
۰	۶۷۱۰/۰	۷۰۰/۰	۰	۰	۰	۰	۰	۷۸۳۰/۰	۰	۶۰۰/۰	۳۵۱۰/۰	۰	۶۰۶۰/۰	۵۸۳۰/۰	۰	۰	۳۵۰۰/۰
۰	۰	۷۶۳۰/۰	۶۳۱۰/۰	۰	۳۶۱۰/۰	۰	۳۰۰۰/۰	۷۸۳۰/۰	۰	۵۶۱۰/۰	۳۵۱۰/۰	۶۱۲۰/۰	۷۳۳۰/۰	۵۵۰۰/۰	۱۲۰۰/۰	۰	۶۰۰/۰
۰	۶۷۱۰/۰	۷۰۰/۰	۰	۰	۷۶۳۰/۰	۰	۰	۳۷۳۰/۰	۰	۶۱۹۰/۰	۳۷۰۰/۰	۶۷۰/۰	۷۷۳۰/۰	۵۵۰/۰	۰	۰	۱۱۳۱۰/۰
۶۰۱۰/۰	۷۷۰۰/۰	۳۳۳۰/۰	۶۳۱۰/۰	۰	۳۶۱۰/۰	۰	۰	۳۰۱۰/۰	۰	۰	۳۷۰۰/۰	۶۱۲۰/۰	۶۰۶۰/۰	۵۸۳۰/۰	۰	۰	۷۶۰۰/۰
۰	۶۷۱۰/۰	۳۳۳۰/۰	۰	۰	۰	۰	۰	۳۳۳۰/۰	۰	۶۱۱۰/۰	۷۷۲۰/۰	۰	۷۱۶۰/۰	۳۰۰/۰	۰	۰	۱۵۰۰/۰
۶۰۱۰/۰	۷۵۳۰/۰	۷۰۰/۰	۶۳۱۰/۰	۶۶۰۰/۰	۷۶۳۰/۰	۸۰۰/۰	۰	۳۳۳۰/۰	۰	۰	۳۷۲۰/۰	۳۷۰/۰	۷۱۶۰/۰	۳۱۰۰/۰	۰	۰	۶۰۰/۰
۰	۶۷۱۰/۰	۳۳۳۰/۰	۰	۰	۰	۰	۰	۳۳۳۰/۰	۰	۰	۳۷۲۰/۰	۰	۷۱۶۰/۰	۳۱۰۰/۰	۰	۰	۱۵۰۰/۰
۶۰۱۰/۰	۷۵۳۰/۰	۷۰۰/۰	۶۳۱۰/۰	۶۶۰۰/۰	۷۶۳۰/۰	۸۰۰/۰	۰	۳۳۳۰/۰	۰	۰	۳۷۲۰/۰	۳۷۰/۰	۷۱۶۰/۰	۳۱۰۰/۰	۰	۰	۶۰۰/۰
۰	۶۷۱۰/۰	۳۳۳۰/۰	۰	۰	۰	۰	۰	۳۳۳۰/۰	۰	۰	۳۷۲۰/۰	۳۷۰/۰	۷۱۶۰/۰	۳۱۰۰/۰	۰	۰	۶۰۰/۰
۰	۰	۳۳۳۰/۰	۰	۰	۰	۰	۰	۳۰۰/۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۱۷۰۰/۰
۰	۰	۳۳۳۰/۰	۰	۰	۰	۰	۰	۳۰۰/۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۱۷۰۰/۰

منبع: نگارندگان

در جدول شماره ۴ ماتریس وزن داده شده بدست آمده است.

مرحله چهارم: تعیین راه حل ایده‌آل مثبت و راه حل ایده‌آل منفی

دو گزینه مجازی A^* و A^- را به صورت‌های دو گزینه ایده‌آل مثبت و منفی تعریف می‌کنیم. دو گزینه مجازی ایجاد شده در واقع بدترین و بهترین راه حل هستند.

گزینه ایده‌آل مثبت بیشترین مقدار هر شاخص است و گزینه ایده‌آل منفی کمترین مقدار هر شاخص است.

گزینه ایده‌آل مثبت

$$A^* = \left\{ \left(\max_i v_{ij} \mid j \in J \right) \text{ و } \left(\min_i v_{ij} \mid j \in J \right) \mid i = 1, 2, \dots, m \right\} = \{ v_1^*, v_2^*, \dots, v_j^*, \dots, v_n^* \}$$

گزینه ایده‌آل منفی

$$A^- = \left\{ \left(\min_i v_{ij} \mid j \in J \right) \text{ و } \left(\max_i v_{ij} \mid j \in J \right) \mid i = 1, 2, \dots, m \right\} = \{ v_1^-, v_2^-, \dots, v_j^-, \dots, v_n^- \}$$

با توجه به این که ماتریس $W_{n \times 1}$ قابل ضرب در ماتریس تصمیم نرمالایز شده $(n \times n)$ نیست، قبل از ضرب باید ماتریس وزن را به یک ماتریس قطری $W_{n \times n}$ تبدیل نمود (وزن وزن‌های قطر اصلی).

مجموعه وزن‌ها (W) در ماتریس نرمالایز شده (R) ضرب می‌شود.

$$W = w_1, w_2, \dots, w_j, \dots, w_n$$

$$\sum_{j=1}^n w_j = 1$$

بردار وزن‌ها با استفاده از این نرم افزار بدست آمده است.

$$W = (0/017, 0/032, 0/011, 0/125, 0/072, 0/283, 0/040, 0/029, 0/003, 0/069, 0/011, 0/007, 0/037, 0/014, 0/024, 0/160, 0/049, 0/015)$$

جدول (۵): گزینه ایده‌آل مثبت و گزینه ایده‌آل منفی

	۱۸	۱۷	۱۶	۱۵	۱۴	۱۳	۱۲	۱۱	۱۰	۹	۸	۷	۶	۵	۴	۳	۲	۱
A^+	۰/۱۰۰	۰/۷۳۸	۰/۷۰۰	۰/۶۱۱	۰/۶۰۰	۰/۶۳۸	۰/۸۰۰	۰/۸۰۰	۰/۶۳۸	۰	۰/۵۶۱	۰/۷۷۸	۰/۶۷۷	۰/۷۱۹	۰/۶۱۸	۰/۶۰۰	۰/۶۱۰	۰/۶۰۰
A^-	۰	۰	۰/۳۸۱	۰	۰	۰	۰	۰	۰/۶۳۸	۰	۰/۶۰۰	۰/۶۱۰	۰	۰/۶۱۰	۰/۶۱۰	۰	۰/۶۱۰	۰/۶۱۰

منبع: نگارندگان

مشخص است که هر چه فاصله گزینه A_i از راه حل ایده‌آل کمتر باشد، نزدیکی نسبی به ۱ نزدیک‌تر خواهد بود. (جدول شماره ۷)

مرحله هفتم: رتبه بندی گزینه‌ها

نهایتاً گزینه‌ها را بر اساس ترتیب نزولی رتبه بندی می‌کنیم

دهستان رزاب، دهستان کوسالان، دهستان دزلی، دهستان ژریژه، دهستان شالیار، دهستان پایگلان، دهستان اورامان تخت، دهستان بیساران.

جدول (۷): نزدیکی نسبی به راه حل ایده‌آل مثبت

C_i^+	
۰/۱۱۲۰۵۱۶۷۶	دهستان بیساران
۰/۱۷۹۸۶۲۸۱۴	دهستان پایگلان
۰/۱۷۸۸۰۱۰۸۱	دهستان اورامان تخت
۰/۲۵۴۹۵۱۷۳۳	دهستان شالیار
۰/۵۹۵۷۰۰۹۴۵	دهستان کوسالان
۰/۸۲۳۶۰۹۴۳۴	دهستان رزاب
۰/۵۴۵۴۰۲۳۵۵	دهستان دزلی
۰/۲۷۹۶۴۵۵۶۳	دهستان ژریژه

منبع: نگارندگان

مرحله پنجم: به دست آوردن اندازه فاصله‌ها

فاصله بین هر گزینه m بعدی را از روش اقلیدسی می‌سنجیم. یعنی فاصله گزینه i را از گزینه‌های ایده‌آل مثبت و منفی می‌یابیم.

$$S_{i^+} = \sqrt{\sum_{j=1}^n (v_{ij} - v_j^+)^2} \quad i = 1, 2, 3, \dots, m$$

$$S_{i^-} = \sqrt{\sum_{j=1}^n (v_{ij} - v_j^-)^2} \quad i = 1, 2, 3, \dots, m$$

طبق فرمول‌های بالا فاصله گزینه‌ها از گزینه‌های ایده‌آل مثبت و منفی بدست آورده شده است. (جدول شماره ۶)

مرحله ششم: محاسبه نزدیکی نسبی به راه حل ایده‌آل مثبت

این معیار از طریق فرمول زیر به دست می‌آید:

$$C_i^+ = \frac{S_{i^-}}{S_{i^+} + S_{i^-}} \quad 0 < C_i^+ < 1$$

جدول (۶): فاصله گزینه‌ها از گزینه ایده‌آل مثبت و منفی

S_{i^-}	S_{i^+}	
۰/۲۵۶۱۳۴۷۳	۰/۲۹۷۲۷۸۱	دهستان بیساران
۰/۳۸۸۷۹۹۴۳	۰/۱۷۷۲۸۴۴۸۸	دهستان پایگلان
۰/۲۰۱۷۳۲۲	۰/۰۹۲۶۵۱۷۱۳	دهستان اورامان تخت
۰/۰۶۶۱۰۰۲۲۶	۰/۱۹۳۱۶۵۴۲۱	دهستان شالیار
۰/۱۳۲۵۷۴۵۸۴	۰/۰۸۹۹۷۷۶۶۳	دهستان کوسالان
۰/۱۹۹۹۵۵۶۹۵	۰/۰۴۲۸۲۴۰۵۸	دهستان رزاب
۰/۱۲۵۷۸۲۳۳۲	۰/۱۰۴۸۴۰۵۹۳	دهستان دزلی
۰/۰۷۴۳۴۷۴۲۷	۰/۱۹۱۵۱۵۶۳۹	دهستان ژریژه

منبع: نگارندگان

نتیجه گیری

توسعه پایدار گردشگری فرایندی است که نیازهای گردشگران فعلی و مناطق میزبان را برآورده می‌سازد، در حالی که فرصت‌های آینده را مورد حمایت قرار می‌دهد و تقویت می‌کند. در واقع در این تعریف حرکت به گونه‌ای است که پیش بینی می‌شود منجر به مدیریت تمامی منابع به شیوه‌ای بشود که نیازهای اقتصادی، اجتماعی، زیبایی شناسی و اکولوژی قابل تأمین باشند، در حالی که یکپارچگی فرهنگی، انرژی، آب و هوا، زیستگاه، زباله، حیات وحش، فرایندهای اصلی اکولوژیک، تنوع زیستی و ... حفظ گردد.

گردشگری یک فعالیت چند بعدی است. برنامه ریزی برای این فعالیت شامل هر دو بعد سازمانی و فیزیکی می‌باشد. ارکان اصلی گردشگری که در فعالیت برنامه ریزی گردشگری باید شناخته شوند عبارتند از:

- جاذبه‌ها و فعالیت‌های گردشگری شامل جاذبه‌های طبیعی و مصنوع بشر
- خدمات و امکانات اقامتی شامل هتل‌ها، پارک‌های مخصوص اردو و کاروان و چادر زدن و ...
- خدمات و امکانات دیگر مانند خدمات اطلاع رسانی گردشگری، رستوران‌ها، فروشگاه‌های خرده فروشی، فروشگاه‌های صنایع دستی، بانک و صرافی‌ها، خدمات پستی، مراقبت‌های پزشکی و امنیتی
- خدمات و امکانات حمل و نقل (هوایی، زمینی و دریایی) و دسترسی به آن‌ها
- تأسیسات زیربنایی دیگر شامل آب آشامیدنی، نیروی برق، سیستم دفع زباله و مواد زائد، شبکه دفع فاضلاب و وسایل ارتباط جمعی و مخابرات
- عناصر سازمانی شامل برنامه‌های بازاریابی و تبلیغات، آیین نامه‌ها و قوانین مربوط به گردشگری، ساختار سازمانی بخش خصوصی و دولتی برای گردشگری، انگیزه‌های جذب سرمایه گذاری خصوصی در گردشگری، برنامه‌های آموزشی و تربیتی برای کارکنان بخش گردشگری، برنامه‌های آموزش عمومی گردشگری و رفتار با گردشگر، برنامه‌های زیست محیطی و اجتماعی-اقتصادی.

این اجزاء در درون چارچوب بازارهای گردشگری ملی و بین‌المللی و نیز بهره برداری ساکنین محلی از جاذبه‌های گردشگری، تسهیلات، خدمات و تأسیسات زیربنایی گردشگری در نظر گرفته می‌شود. تمام اجزا با محیط‌های طبیعی، مصنوعی و اجتماعی-اقتصادی

ارتباط دارند و بر آن‌ها اثر می‌گذارند. تمامی این عناصر و مؤلفه‌ها بر گردشگری تأثیر گذارند.

مهم‌ترین زیر ساخت که در توسعه گردشگری پایدار شهرستان سروآباد تأثیر دارد حمل و نقل جاده‌ای است. این شهرستان دارای جاذبه‌های متعددی است، اما به دلیل مشکلات ارتباطی و حمل و نقل بازدید از این جاذبه‌ها فقط در بعضی فصول سال امکان پذیر است و یک نکته مهم برای کم شدن میزان گردشگر مراجعه کننده است.

جاذبه‌های گردشگری بعد از زیرساخت مهم‌ترین عوامل تأثیرگذار می‌باشد. شهرستان سروآباد دارای ۸۰ درصد جاذبه طبیعی، تاریخی و روستای هدف گردشگری، ۱۷/۷۴ درصد جاذبه فرهنگی، هنری و مذهبی و ۲/۸۶ درصد جاذبه انسان ساخت (معاصر) می‌باشد. از این نتایج چنین استنباط می‌شود که مکان‌هایی با جاذبه‌های گردشگری بالا، اگر زیر ساخت مناسبی نداشته باشند، نمی‌توانند از جاذبه‌هایشان برای جذب گردشگر استفاده کرده و همچنین تسهیلات و خدمات مناسبی هم نمی‌توانند داشته باشند. دهستان‌های رتبه‌های بالا، دهستان‌هایی هستند که از لحاظ زیر ساخت وضعیت مناسب‌تری نسبت به بقیه دهستان‌ها دارند. با توجه به اینکه جاذبه‌های گردشگری این شهرستان بیشتر طبیعی و فرهنگی است، و می‌توان از آن‌ها برای گردشگری پایدار استفاده کرد، ولی همه این‌ها مستلزم داشتن زیر ساخت مناسب می‌باشد.

منابع و مآخذ

- ۱) اصغری‌پور، محمدجواد. (۱۳۸۷). تصمیم‌گیری‌های چند معیاره. تهران: انتشارات دانشگاه تهران.
- ۲) امین زاده، بهناز. (۱۳۸۷). مجموعه مقالات توسعه شهری پایدار. چاپ اول، تهران: انتشارات دانشگاه تهران.
- ۳) پاپلی یزدی، محمد حسین و مهدی سقایی. (۱۳۸۶). گردشگری (ماهیت و مفاهیم). چاپ دوم: انتشارات سمت.
- ۴) حیدری، رحیم. (۱۳۸۷). مبانی برنامه ریزی صنعت گردشگری. سازمان مطالعه و تدوین کتب علوم انسانی دانشگاه‌ها (سمت)، مرکز تحقیق و توسعه علوم انسانی.
- ۵) خاکی، غلام رضا. (۱۳۹۰). روش تحقیق با رویکردی به پایان نامه نویسی. چاپ هشتم: انتشارات بازتاب.

- University, Global development and Environment Institute.
- 21) Heneghan, Maria. (2002). Structures and processes in Rural tourism. Athenry: Rural Development centre.
- 22) Jiang, J. (2008). Evaluation of the Potential of Ecotourism to the Contribute to Local Sustainable Development: A Case Study of Tengtou Village, China. Massey University, New Zealand.
- 23) Lordkipandize, M., Brezet, H., Backman, M. (2005). The Entrepreneurship factor in sustainable Tourism Development. Journal of cleaner production no.13: 787-798.
- 24) Sharply, Richard. (2002). Rural Tourism and challenge of Tourism Diversification. Tourism management, vol.23.
- 25) Williams, Paul and Soutar Geoffrey. (2005). customer value and Tourism satisfaction: a multidimensional perspective. ANZMAC 2005 conference: Tourism marketing: 129-138.
- ۶) رضوانی، محمدرضا. (۱۳۸۷). توسعه گردشگری روستایی با رویکرد گردشگری پایدار. چاپ اول: انتشارات دانشگاه تهران.
- ۷) سالنامه آماری استان کردستان. (۱۳۸۸). مرکز آمار ایران.
- ۸) شهابیان، پویان. (۱۳۸۹). بررسی نقش گردشگری شهری در توسعه پایدار شهر. رساله دکتری شهرسازی، دانشگاه آزاد اسلامی. واحد علوم و تحقیقات تهران.
- ۹) کلاتری، خلیل. (۱۳۸۸). برنامه ریزی و توسعه منطقه‌ای (تئوری‌ها و تکنیک‌ها). چاپ سوم: انتشارات خوشبین.
- ۱۰) محمودی میمند، محمد و امیر مقدمی. (۱۳۹۰). مدیریت نوین توریسم جهانی شناخت مفاهیم، اصول و بازاریابی توریسم. چاپ اول: انتشارات مهکامه.
- ۱۱) محلاتی، صلاح‌الدین. (۱۳۸۰). درآمدی بر جهانگردی. انتشارات دانشگاه شهید بهشتی.
- ۱۲) معصومی، مسعود. (۱۳۸۸). درآمدی بر رویکردها در برنامه ریزی توسعه‌ی گردشگری محلی، شهری و منطقه‌ای. چاپ اول: انتشارات سمیرا.
- ۱۳) نیکنام، کامبیز و سید صادق حسینی. (۱۳۸۹). شناخت صنعت گردشگری. چاپ اول: انتشارات محقق اردبیلی.
- 14) Abby Liv, Geoffrey wall. (2006). planning Tourism employment: a developing country perspective. Tourism management, vol140, No27.
- 15) Brawn, F. (2000). Tourism Reassessed: Blight or Blessing, Butter worth. Heinemann.
- 16) Brown Dennis. (2003). Rural Tourism: An Annotated Bibliography. Regional Economist, Washington.
- 17) Choi, S. Hwan. (2003). Measurement of Sustainable Development progress for managing community Tourism. Dissertation for (PhD) Texas A&M University.
- 18) Das, Jayoti & Dirieno, Cassandra. E. (2009). Global Tourism competitiveness & Freedom of Press. Journal of travel Research, Volume 47, Number4.
- 19) Fennell, D. A. (2003). Ecotourism. 2nd Edition, Routledge: London.
- 20) Harris, M.J. (2000). Basic principle of sustainable development. Working paper 00-04. USA, Medford, Tufts

Archive of SID